EKOLOJİK BASKI İLE ELİBELİNDE MOTİFİ UYGULAMALARI

Hürrem Sinem ŞANLI
Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, hsinemsanli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8460-0200

Gözde UZGİDİM
Arş. Gör. Dr.,Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü gozdeuzunca@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3872-0700

Şanlı, Hürrem Sinem, Uzgidim, Gözde. "Ekolojik Baski Ile Elibelinde Motifi Uygulamaları". idil, 74 (2020 Ekim): s. 1610–1621. doi: 10.7816/idil-09-74-09

ÖZ

Doğa, insanlara her zaman yaşanabilir bir ortam sunmuştur. Beslenme, barınma gibi temel yaşam ihtiyaçlarının yanında giyinme, süsleme/süslenme gibi ihtiyaçların karşılanmasına da cevap vermiştir. Günümüzde insanlar doğala dönüş yolları aramaktadır ve bu arayışı hayatın her alanında uygulanabilir kılmanın yollarını bulmaktadır. Nitekim doğaya ve insanlara zarar vermeyen yöntemler sanat alanında oldukça fazla bir kullanım alanı oluşturmaya başlamıştır. Dolayısıyla doğal boyamanın yanında doğal baskı, eko baskı (eko-print), ekolojik baskı terimleri daha sık kullanılır olmuştur. Özellikle giyim ürünleri ve giyim ürünlerinin tamamlayıcı parçalarında eko baskı uygulamaları artmaya başlamıştır. Çalışma kapsamında tekstilde uygulanan eko baskı yöntemleri incelenmiştir. İncelenen yöntemlerdeki kompozisyon düzenlerine bakıldığında genel olarak serbest bir kompozisyon düzeninin olduğu gözlemlenmiştir. Bu noktada geleneksel bir motifin eko baskı tekniği ile tekstil yüzeyinde nasıl bir sonuç doğuracağı düşüncesi ortaya çıkmış ve farklı tekniklerde denemeler yapılmıştır. Eko baskı yöntemlerinden pas baskı ve çekiçle dövme teknikleri ile pamuklu kumaş yüzeyinde elibelinde motifi uygulanmıştır. Denemeler sonucunda geleneksel bir motifin farklı bir alanda kullanılabileceği görülmektedir. Çalışma; sürdürülebilir, doğaya zarar vermeyen ve daha önceden denenmemiş bir uygulamayı içermesi bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler:Eko baskı, ekolojik baskı, doğal boyama, doğal baskı, pas baskı, çekiçle baskı

Makale Bilgisi:
Geliş: 19 Ağustos 2020 *Düzeltme: 17 Eylül 2020* *Kabul: 22 Eylül 2020*

Giriş

Doğayı ve yaşadığı çevreyi daha yaşanabilir hale getirme çabasına giren günümüz insanları, kişisel veya toplumsal anlamda farklı arayışlara yönelmiştir. Bir kesim atık malzemeleri değerlendirirken, bir başka kesim de kimyasal malzeme kullanımını geride bırakıp doğal malzemeler ve beraberinde doğal yöntemleri keşfetmeye, kullanmaya başlamıştır. Bilim ve sanatın her alanında bufarkındalık oluşmaya başlamıştır.

Tekstil sanatı içerisinde ise doğal yollu çözümler her zaman uygulanabilir olmuştur. Nitekim insanlar koyunlarından yün; ipek böceğinden ipek elde etmiştir. Sonrasında bu ipliklerden kumaş üretmiş, dokumalar yapmış ve yaşantısının her alanında bu ürünleri kullanmıştır. Temel ihtiyaç olarak nitelendirilen giyim ve ev eşyalarına, zamanla estetik değerler yüklenmeye başlamıştır. Hoş görünme, göze hitap etme kaygıları oluşmuş ve bu alana yönelik çabalar başlamıştır. Yine çevrelerinde sahip oldukları ortamı ve malzemeleri değerlendiren insanlar, bitkilerden boyama ve süsleme yapmaya başlamıştır. Elde edilen iplikler çile halinde veya üretimden sonra kumaş halinde boyanmıştır.

Doğal boyamacılık, bitkiler, hayvanlar ve topraktan elde edilen pigmentler ile yapılan bir boyama türüdür. Özellikle tekstil alanında oldukça yaygın olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Bitkilerin kök, gövde, yaprak vb.lerinden; böceklerden, farklı renkler veren hayvanlardan ve mineral zengini topraktan çeşitli renkler elde edilmektedir. Ancak kimyasal boyaların bilinmesiyle doğal boyamacılık önemini kaybetmeye başlamıştır. Daha ucuz, kolay erişilebilir ve hızlı üretim olanaklarının olması kimyasal boyaları çekici hale getirmiştir. Ancak Uygur (2016, 287) yeniden doğal boyamacılığa yönelim olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: "1980'lerden sonra çevre, ekoloji, toksikoloji, halk sağlığı konularına artan önemle birlikte sentetik boyarmaddelerden bazılarının toksik, kanserojen özellik taşıdığı, atıklarının da çevre kirliliğine neden olduğunun anlaşılmış olması dolayısıyla, doğal boyamacılık yeniden gündeme taşınmıştır". Doğal boyamacılıkta kullanılan bitkiler ile tekstil yüzeyinde doğal baskıların da yapılması mümkün olmaktadır. M.Ö. 2500'lü yıllara kadar uzanan tekstil baskı uygulamalarında çok farklı teknikler kullanılmış ve insanlar kilden kalıplar hazırlayarak yüzeyde desenlendirme yapmışlardır (Bilir, 2018a, 34). Günümüzde ise teknolojinin katkısı ile çeşitli tekniklerin olması yanında, doğala/doğaya merak ile doğal uygulamalarda oldukça talep görmektedir. Bu bağlamda tekstil sanatçıları çevrelerinde bulunan bitkiler ile baskı yapmaya yönelmişlerdir. Bitkilerin özellikle yaprak ve çiçek kısımlarını kullanarak tekstil yüzeyinde farklı kompozisyonlarda ürünler elde edilmektedir. Bu ürünler doğal malzemelerle yapılan, doğaya zarar vermeyen ve üretimi tek olan parçalardır. Çalışma kapsamında tekstil yüzeyine uygulanan ekolojik baskı (Eko baskı/Ekoprint) teknikleri incelenmiştir. İncelenen bütün örneklerde serbest kompozisyonlu tasarımlara rastlanmıştır. Türk kültüründe geleneksel motiflerin anlamı ve yeri oldukça etkindir. Her motifin bir anlamı, dili ve mesajı bulunmaktadır. Geleneksel motifler, günümüzde orijinalliğini koruyarak kullanılmasının yanında stilize edilerek farklı formlarda ve sanatın her alanında (taş, seramik, kumaş, halı vb.) hayat bulmaktadır. Ancak eko baskı uygulamalarında bu motiflere rastlanmamıştır. Bu tespit sonucu geleneksel motifler içerisinde analık ve doğurganlığı temsil eden aynı zamanda uğur, bereket, kısmet ve mutluluk anlamlarına sahip elibelinde motifinin tekstil yüzeyinde eko baskı yöntemi ile nasıl bir sonuca ulaşılabileceği merak uyandırmıştır. Bu bağlamda pamuklu kumaşta deneysel çalışmalar yapılmıştır. Bitkilerden gül çiçeği ve gül yaprağı, pas uygulamalarında paslı çiviler; tekniklerden ise pas baskı ve çekiçle dövme yöntemleri uygulanarak elibelinde motifi ile yüzey desenlendirmeleri yapılmıştır.

Tekstilde Ekolojik Baskı

İnsanlarda doğala/doğaya dönüş düşüncesinin yaygınlaşması ve benimsenmesi ile sanayi ve sanat alanında yeni gelişmeler gündeme gelir olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yıllarda *Flower-Power* düşünce hareketi ortaya çıkmış ve beraberinde doğal ürünlerin tekstilde kullanımı başlamıştır. Söz konusu düşünce ile *eko tekstil* ve *eko amblemli ürünler* üretilmiştir. İnsanların bu konuda bilinçlenmesi ile çevre dostu ürünler tercih edilir olmuş, üretilen ürünlerin çevreye ve insan sağlığına zarar vermeme özelliğinin olması temel kriter kabul edilmiştir. Nitekim öncelikli olarak Avrupa Birliği ülkelerinde bu durum benimsenmiş ve tekstil ürünlerinin ekolojik açıdan değerlendirilmesi söz konusu olmuştur (Kurtoğlu ve Şenol, 2004, 26). Bu eğilimler sonucunda *eko baskı, ekolojik baskı, contact baskı*(Feldberg, 2014), *eko boyama* kavramları ve ürünleri de yaygınlaşmaya başlamıştır.

Tekstilde ekolojik baskı uygulamasını keşfeden India Flint'in ilham kaynağı, Avrupa halk geleneklerinden biri olan paskalya yumurtalarını bitkilerle boyamaya yönelik fikri olmuştur. Bu fikrini yaptığı uygulamalar sonrası *eko baskı* terimini kullanarak gündeme getirmesi sonucu ulusal ve uluslararası platformlarda bu yeni akım hayat bulmuştur (Feldberg, 2014).

Feldberg (2014); eko baskıyı "Geleneksel doğal boya bilgisinin çağdaş bir uygulaması olan eko baskı, bitkilerden doğal boyaları çıkaran ve onları baskı olarak kumaşa bırakan, doğrudan veya temaslı bir baskı tekniğidir" şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca geleneksel doğal boyamada kumaş eşit olarak tek renkte boyanırken, bu uygulama ile vurgulamak istenilen temel motifi baskı tekniğiyle ön plana çıkarmanın veya farklı renkte desen elde etmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Doğal malzemelerden bitkilerin yapraklarının, dallarının, çiçeklerinin veya paslı metallerin renklerinin, şekillerinin doğal liflerden (pamuk, keten, jüt, kenevir, viskon, yün, ipek, özel protein lifleri) üretilen tekstil yüzeyine transfer edilmesi ile oluşturulan desenlendirme işlemine eko baskı denir. Kullanılan bitki, bitkinin kullanılan yeri ve büyüme koşulları, mordan, suyun kalitesi ve pH dengesi, kullanılan kumaşın hammaddesi, bekleme süresi, paslı materyalin cinsi gibi parametreler eko baskı tekniğinin sonuçlarını etkilemektedir (Özkan Tağı, 2018, 328; Oyman ve Can, 2017, 189; İşmal Erdem, 2016, 84).

Eko baskı tekniği, geleneksel doğal boyama ve baskı tekniklerinden farklıdır. Sanatçının hayal gücüne bağlı olarak çeşitli desenler, efektler, renk tonları elde etmek mümkündür. Bu sürdürülebilir teknik ile kumaş yüzeyinin desenlendirilmesinde birçok alternatif yöntem vardır. Nitekim rastgele yerleştirme, simetrik /asimetrik desenler, işaretler, geleneksel motifleri ile farklı kompozisyonlar yaratılabilir. Bitkiler ile eko baskı uygulamalarında çiçekler, yapraklar ve dalların kumaş yüzeyine doğrudan kullanımı/doğrudan teması ile desen efektleri oluşturulabildiği gibi, bu malzemelerin kumaşa sarılarak suda bekletilmesi sonucu oluşan boya banyosu ile de çeşitli tasarımlar yapılabilir. Çünkü tüm bitkiler bir miktar renk verir, ancak bazı bitkilerden kullanılan mordanlar ile daha kalıcı renkler elde etmek mümkündür (İşmal Erdem, 2016, 84; Bowma, Thsz, 2). Pas baskı ile eko baskı uygulamalarında ise materyallerin bitkilerde olduğu gibi doğrudan kullanımı ile tasarımlar yapılabilir. Ayrıca önceden hazırlanan paslı suda kumaşın farklı şekillerde desenlendirilmesi de söz konusudur. Ancak unutulmamalıdır ki geleneksel boyama bilgilerinde yer alan temel bilgiler her iki grupta yapılacak uygulamaların zeminini oluşturmaktadır.

Tekstilde Ekolojik Baskı Teknikleri

Tekstil yüzeylerinde ekolojik baskı teknikleri ile desenlendirme yapıldığında çok güzel sonuçlar elde edilmektedir. Sanatçılar bilinen tekniklere bağlı kalmamış, uygulamaları esnasında farklı teknikleri denemekten kaçınmamıştır. Dolayısıyla ekolojik baskı uygulamaları sadece bitkiler ile sınırlı kalmamış atık malzemeler, paslı materyaller gibi çeşitli etkiler yapabilecek malzemeler de kullanılmıştır. Ayrıca bu malzemelerin kullanımı belirli bir standarda göre değil, yine sanatçının hayal gücüne bağlı olarak farklı biçimlerde denenmiştir. Doğal boyamacılık alanında olduğu gibi eko baskı uygulamalarında da ön hazırlık işlemleri önem arz etmektedir. Aynı bitkiden farklı mordanlar kullanarak çeşitli renkler elde edebilmek mümkün olmaktadır. Renk skalasının genişliliği; bitki çeşidi, kullanılan mordan, mordanlama işlemi ve süresi vb. faktörlere bağlıdır. Ekolojik baskı yapan sanatçıların çalışmalarının incelenmesi sonucu farklı tekniklerde tekstil yüzeyine desenlendirmelerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Kaynatma, buharlama, çamurda bekletme, toprak altında bekletme, suda bekletme, çekiçle dövme, paslı su uygulamaları, güneşte bekletme, boya banyosunda bekletme ve pas baskı tekniklerine rastlanmıştır (Bayram Aydoğan 2017, 165; Bilir, 2018a, 35; Özkan Tağı, 2018, 330). Ancak genellikle kaynatma ve buharlama teknikleri ile uygulamaların yapıldığı gözlemlenmiştir.

Resim 1. Güneşte bekletme örnekleri (Bowma, Thsz:4)

Nitekim Amerikalı tekstil sanatçısı Sherry Haar, taze, kuru ve dondurulmuş bitkiler ile baskı çalışmalarını yapmaktadır. Çekiçle vurma, güneşte bekletme, suda bekletme, kaynatma, üç katlı baskı tekniklerini kullanarak; çiçek ve yaprak baskıları, tek bitki ile baskı, çok bitki ile alacalı görünüm, ombre etkisi yaratan desen ve kompozisyonlarını tekstil yüzeylerinde uygulamaktadır (Haar, 2011, 7,8,11,14).

Türk eko baskı sanatçılarından Neriman Nural, belirtilen tekniklerin dışında yeni yöntemler geliştirmiştir. Aynı zamanda ipek dokuma ustası olan Nural, genellikle ipek kumaşlar üzerine eko baskı uygulayıp, kaynatma tekniğini daha çok tercih ettiğini ifade etmektedir. Ancak pamuk ve keten kumaşlara da uygulamalar yapmaktadır.Kullandığı mordanlar; şap, pas suyu ve odun külüdür.Eko baskı uygulamalarında genellikle mevsim bitki ve çiçeklerini kullanmakta olup gül yaprağı ve çiçeği, asma yaprağı ve okaliptüsü daha sıklıkla kullanmaktadır. Ayrıca bazı bitki ve yaprakların kurutulmuş biçimi ile de çalışmalar yapmaktadır. Sanatçı, kendi geliştirdiği yöntemlerden buz boyama ve çift kumaş baskı teknikleri ile de eko baskı uygulamaları yapmaktadır (Resim 2).

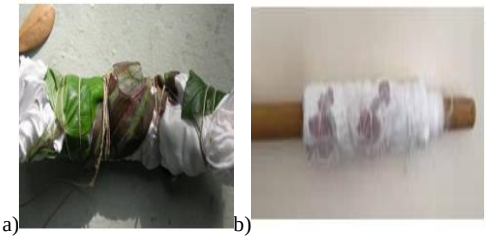

Resim 2. Neriman Nural'ın dokuyup eko baskı uyguladığı kumaşlar (Nural, 2020).

Eko baskı tekniğinde genel olarak kaynatma ve buharlama yöntemleri kullanılmakta olup doğal su tercih edilmektedir. Renk tonları veya renklerin kalıcılığını sağlamak için çeşitli mordanlar (yardımcı maddeler) kullanılmaktadır. Çamaşır sodası, soda külü, odun külü,kireçtaşı, tebeşir sudaki alkali oranını arttırırken; sirke, limon suyu ise suyu asidik yapmaktadır. Böylece yapılacak tasarıma göre kumaş, mordan, bitki veya pas malzemesi seçilip uygulamalar yapılmaktadır (Oyman ve Can, 2017, 190). Çalışma kapsamında tekstilde ekolojik baskı tekniklerinden kaynatma, buharlama, çekiçle dövme ve pas baskı teknikleri kısaca açıklanmıştır.

Kaynatma Yöntemi

Bitkiler, mordanlanmış kumaşa istenilen kompozisyonda yerleştirilir. Sonrasında kumaş katlanır, ip ile sıkıca bağlanarak bohça haline getirilir. İstenilirse kumaş ip ile bağlanırken üzerine de bitkiler konulabilir (Resim 3a). Bir başka sarma biçimi ise kumaşın bitkiler yerleştirildikten sonra bir tahtaya sıkıca sarılarak rulo yapılmasıdır (Resim 3b). Hazırlanan kumaşlar tencerede kaynatılır. Suyun sıcaklığı, bitkinin pigmentini kumaş yüzeyine aktarır ve böylece güzel bir görünüm elde edilir (Bayram Aydoğan, 2017, 168).

Resim 3. a) Bohça sarma b) Rulo sarma (Bowma, Thsz: 3; Bilir, 2018b: 70)

Buharlama Yöntemi

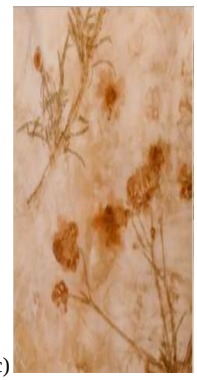
Buharlama tekniği ile yapılacak uygulamalarda işlem basamakları kaynatma tekniği esasları ile aynıdır. Bitkiler ile hazırlanan rulo veya bohça halinde kumaş, kaynar haldeki tencereye tutturulan buhar aparatına konur. Meydana gelen buhar ile bitkiler kumaş yüzeyinde desen oluşturmaktadır. Bu şekildedaha net görünümlü baskı işlemi gerçekleşmektedir (Resim 4).

Resim 4. Buharlama yöntemi (Bowma, Thsz:3)

Çekiçle Dövme (Çekiç ile Baskı)

Kumaş yüzeyine dizilen bitkilerin çekiç ile dövülerek, bitkilerin şekil ve pigmentinin kumaşa aktarıldığı tekniktir. Çekiçle dövme tekniği ilk olarak Japonya'da uygulanmıştır. İşlem basamakları mordanlama, bitki serimi, çekiç ile dövme/baskı ve kumaş kaldırma olarak dört aşamadır. Kumaşa bitki serildikten sonra üzerine lekelenmeyi önlemek için bir başka kumaş veya kağıt konur. İşlem bittikten sonra bitki parçaları kumaştan uzaklaştırılır(Bilir, 2018a, 35; Haar 2011, 16) (Resim 5.a.b.c).

a) b) c)

Resim 5.a)Boyalı kumaşa çiçek ve dallarının yerleştirilmesi
b)Yardımcı kumaş ile örtülmesi ve çekiçle dövme/baskı uygulaması
c) Baskı sonrası oluşan görüntü (Haar, 2011: 16)

Pas Baskı

Pas lekesinin tekstil yüzeyinin desenlendirilmesinde kullanılan yöntemdir. Pas lekesi, çıkarılması zor bir leke olması nedeniyle baskının kalıcılığı uzun süreli olmaktadır. Ekolojik baskı çeşitlerinden pas baskının kullanım alanı yukarıda belirtilen üç tekniğe göre daha azdır. Sanatçıların bu teknik ile yaptığı çalışmalar azdır. Ancak bu teknik ile çok güzel sonuçların alındığı tasarımlar da bulunmaktadır. Pas baskı uygulamalarında kullanılan temel malzemelerden biri demirdir. Paslı demirler, çiviler doğal boyamacılıkta olduğu gibi ekolojikbaskıda da mordan olarak kullanılmaktadır. Paslı demir parçaları, tekstil yüzeyine doğrudan temas halindekullanılabildiği gibi tozveya çözelti halinde de kullanılabilmektedir. Paslı demir ile yapılan baskılarda koyu efektler elde edilmektedir (Oyman ve Can, 2017, 190; Özkan Tağı, 2018, 328) (Resim 6).

Resim 6. Pas baskı uygulaması (Özkan Tağı, 2018: 331).

Ekolojik Baskı Uygulamaları

Ekolojik baskı uygulamaları ipek, yün, pamuk, keten kumaşlar, keçe gibi tüm tekstil yüzeylerine uygulanabilmektedir (Özkan Tağı, 2018, 330). Doğada bulunan tüm bitkiler eko baskı uygulamalarında kullanılabilmektedir. Ayrıca paslanabilir malzemeler de eko baskı tekniklerinden pas baskı tekniğinde kullanılabilir durumdadır. Ekolojik baskı ile yapılan çalışmalar tek, tekrarı olmayan, aynı malzeme ile farklı renklerin elde edildiği yüzeylerden meydana gelmektedir.

Deneysel Çalışmalar

Pamuklu kumaş üzerine elibelinde motifi formunda çekiçle dövme ve pas baskı teknikleri kullanılarak denemeler yapılmıştır. Çekiçle dövme tekniğinde gül çiçeği ve yaprağı; pas baskı denemelerinde ise paslı çiviler kullanılmıştır. Mordan olarak pas suyu ve sirke tercih edilmiştir.Bazı kumaşlar baskı işlemi öncesi paslı su içerisinde bekletilmiştir.Ayrıca safran ile kumaş boyanmış ve yüzeylerine aynı malzemeler ile denemeler yapılmıştır. Dolayısıyla safran ile doğal boyanmış kumaş, paslı suda bekletilmiş kumaş ve işlem görmemiş türde üç farklı pamuklu kumaş grubuna toplam 9 adeteko baskı uygulaması yapılmıştır. Her kumaş türünde gül çiçeği, gül yaprağı ve paslı çivi materyalleri denenmiştir.

Çekiçle dövme/baskı uygulamaları; Çekiçle dövme uygulamalarında bitkiler kumaş yüzeyine yerleştirilmiş, üzeri yardımcı kumaş ile örtülmüş ve çekiç ile baskı yapılmıştır. Bitki pigmentleri yüzeye geçtikten sonra bitki kalıntıları yüzeyden temizlenmiştir.

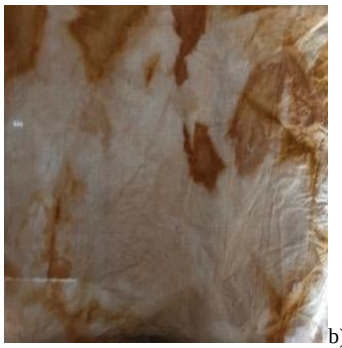
Pas baskı uygulamaları; Pas baskı uygulamalarında baskı materyali olarak kullanılan paslı çiviler kumaş yüzeyine yerleştirilmiş, sirkeli su ile ıslatılmış ve üzeri başka bir kumaş ile örtülmüştür. Üzerine taş ağırlıklar konularak baskı işleminin gerçekleşmesi sağlanmıştır. 5 gün boyunca sabah ve akşam ağırlıklar kaldırılarak kontrolü yapılmış ve sirkeli su ile yüzey ıslatılmıştır.

Safran ile boyanmış kumaşta eko baskı uygulamaları; Pamuklu kumaş safran ile doğal boyama tekniğinde boyanmıştır. Safran ile boyanmış pamuklu kumaş üzerine pas baskı ve çekiçle dövme teknikleri ile denemeler yapılmıştır.

Paslı su hazırlık işlemleri; %50 su-%50 sirke ile hazırlanan solüsyon içine paslı çiviler ve tel konularak

paslı su hazırlanmıştır. 2 tür solüsyon elde edilmiştir. Biri 30 gün süre ile bekletilmiş sonra içerisine kumaş atılmış; diğeri ise 10 gün bekletilmiş ancak kumaş, solüsyon hazırlık aşamasında eklenmiştir.Paslı sularda kumaşların bekletilme süresi 2 ile 10 gün arasında değişmiştir. Her iki kumaş türünde uygulamalar yapılmıştır.

%50 su-%50 sirke oranında hazırlanan solüsyona paslı çivi ve tel konularak paslı su hazırlanmıştır. Bu solüsyon 30 gün boyunca beklemiştir. 30 günün sonundakumaş solüsyona atılmış ve iki gün boyunca solüsyonda bekletilmiştir. Sonrasında çıkarılmış ve üzerine elibelinde motifi formunda gül yaprakları yerleştirilmiştir. Paslı su ile mordanlanan kumaşa çekiçle dövme ile baskı yapılmıştır. Paslı suda bekleyen kumaşta çok güzel efektlermeydana gelmiştir. Yeşil renkli yaprak, baskı sonucu kumaşta gri rengine dönüşmüştür (Resim7.a.b.c).

a) b) c)

Resim 7. a) Paslı suda 30 gün bekletilmiş kumaş b) Kumaşa yaprakların yerleştirilmesi c) Çekiçle baskı sonrası elibelinde motifinin kumaşta oluşturduğu görüntü, 2020

Su ile ıslatılmış kumaşa gül yaprakları yerleştirilmiştir. Yapraklar da su ile ıslatıldıktan sonra çekiçle dövme ile baskı yapılmıştır (Resim 8a). Aynı yöntem ile ıslatılmış kumaşa güller yerleştirilmiştir. Güller de su ile ıslatıldıktan sonra çekiçle dövme ile baskı yapılmıştır. Mor renkli bir yüzey elde edilmiştir (Resim 8b).

a) b)

Resim 8.a) Yaprak ile çekiçle baskı b) Gül ile çekiçle baskı, 2020

%50 su-%50 sirke oranında hazırlanan karışıma paslı çivi ve tel konularak paslı su hazırlanmıştır. Karışıma kumaş atılmış ve 10 gün bekletilmiştir. Sonrasında kumaş yüzeyine gül yerleştirilmiş ve çekiçle dövme ile baskı yapılmıştır. Kırmızı renkli güller paslı suda bekletilmiş kumaşta siyah rengine dönüşmüştür (Resim 9.a.b.c.d).

a. b. c. d.

Resim 9. a) Paslı suda 10 gün bekleyen kumaşa güllerin yerleştirilmesi b) Yardımcı kumaş ile örtülmesi c) Yardımcı kumaşta oluşan görüntü d) Paslı su ile mordanlanmış kumaşta oluşan görüntü, 2020

Safran ile boyanmış kumaş su ile ıslatılmış ve üzerine yapraklar yerleştirilmiştir. Yardımcı kumaş örtülerek çekiçle dövme ile baskı yapılmıştır (Resim 10a). Başka bir kumaşa da güller yerleştirilmiş ve aynı teknik ile uygulama yapılmıştır (Resim 10b).

a) b)

Resim 10. a)Safranla boyanmış kumaşa yaprak ile çekiçle baskı uygulaması b)Safranla boyanmış kumaşa gül ile çekiçle baskı uygulaması, 2020

Safran ile boyanmış kumaş, sirke ve su ile hazırlanan solüsyon ile ıslatılmıştır. Üzerine paslı çiviler yerleştirilmiştir. Tekrardan su-sirke karışımı ile ıslatılmış ve yardımcı kumaş ile örtülmüştür. Üzerine tuğla konularak ağırlık yapılmış ve pas baskılı görünüm elde edilmiştir (Resim 11).

Resim 11. Safran ile boyanmış kumaşa pas baskı uygulaması, 2020

Kumaş, sirke ve su ile hazırlanan karışım ile ıslatılmıştır. Üzerine paslı çiviler yerleştirilmiştir. Tekrardan su-sirke karışımı ile ıslatılmış ve yardımcı kumaş ile örtülmüştür. Üzerine tuğla konularak ağırlık yapılmış ve pas baskılı görünüm elde edilmiştir (Resim 12).

Resim 12. Kumaşa pas baskı uygulaması, 2020

%50 su-%50 sirke oranında hazırlanan karışıma paslı çivi ve tel konularak paslı su hazırlanmıştır. Karışıma kumaş atılmış ve 10 gün bekletilmiştir. Sonrasında kumaş yüzeyine paslı çiviler yerleştirilmiş pas baskı yapılmıştır (Resim 13).

Resim 13. Paslı suda bekletilmiş kumaşa pas baskı uygulaması, 2020

Sonuç

Ekolojik baskı çalışmaları son yıllarda sanatçılar tarafından daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Kumaş türünden baskı malzemelerine kadar kullanılan materyallerin doğal olduğu çalışmalar çevre dostu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ekolojik baskı teknikleri sadece tekstil yüzeylerinde değil farklı malzeme gruplarında da uygulanmaktadır.

Çalışma kapsamında pamuklu kumaş üzerine denemeler yapılmıştır. Gül çiçeği, gül yaprağı ve paslı çivilerin farklı işlem görmüş kumaşlarda nasıl sonuçlar verdiğini tespit amacıyla safran ile doğal boyanmış

kumaş, paslı suda bekletilmiş kumaş ve işlem görmemiş türde üç farklı pamuklu kumaş grubuna uygulamalar yapılmıştır. Her kumaş grubunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Üzerinde işlem yapılmamış kumaşlarda çekiçle dövme ile uygulanan baskılar sonucu yapraklarda yeşil renk, güllerde mor renk elde edilmiştir. Pas baskı çalışmasında ise baskının yapıldığı alanda oluşan rengin yayıldığı görülmüştür. Baskının etrafında sarı renk yayılmış, motif ise kahverengi olarak yüzeyde desen oluşturmuştur. Safran ile boyanmış kumaşta yeşil renkli yaprak, haki renginde; gül ise mor renkli olarak yüzeyde görünüm kazanmıştır. Pas baskı çalışmasında ise koyu bir ton elde edilmiştir. Ayrıca kumaş boyalı olduğu için pas kaynaklı oluşan yayılma ile efekt oluşmuştur. Paslı suda bekletilmiş kumaşlarda ise bekleme süreleri ile ilgili açık ve koyu renkler elde edilmiştir. Kumaşlar kendinden desenli görünüme sahiptir. Demirin etkisiyle yaprak ve gül ile yapılan baskılarda koyu renkler elde edilmiştir. Deneysel çalışmalar ile elibelinde motifinin ekolojik baskı ile uygulanabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Nitekim yapılan çalışmalarda motifin yüzeye çıktığı ve hoş bir görünüm kazandığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla geleneksel motifler, ekolojik baskı çalışmalarında kullanılabilir. Böylece tekstil yüzeyine uygulanan ekolojik baskı çalışmalarında farklı kompozisyon türünde ürünler elde edilebilir. Ürünler özgün olması nedeniyle moda ve tekstil alanlarında kullanılabilir. Ayrıca *sürdürülebilirlik* ve *geleneksel* kavramlarının bir arada kullanılmasının bu tarz çalışmalar ile yaygınlaşacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Bayram Aydoğan, Mine."Eko Printing Tekniği İle Çevre Dostu Ekolojik Tekstil Baskısı", II. Uluslararası Akdeniz Sanat Sempozyumu.Mayıs 2017, s.163-170.

Bilir, Mehmet Zahit. "Ekolojik Tekstil Baskı Tekniği: Tatakı-Zome". İdil Dergisi 7- 41 (Ocak 2018a): 33-37. "Ekolojik Boyama Esaslı Çok Renkli Yüzey Tasarımı". Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi 20 (Yaz 2018b): 63-73.

Bowma, Bonnie. A Beginner's Guide toEco Printing Fabric, Thsz. Erişim Tarihi: http://www.bonnielbowman.com/uploads/1/3/4/5/13459288/beginers_eko_printing_1.pdf.11.08.2020.

Feldberg, Wendy. "Eco Printing withNativePlants", A JournalDedicatedto Natural Dyes, TurkeyRedJournal, Volume 18 Issue 2, Winter2014.Erişim Tarihi: http://www.turkeyredjournal.com/archives/v18_I2/feldberg.html, / 11.08.2020.

Haar,Sherry. EcoPrints: Dyeingand Printing with Plants Sustainable Practices for Color Effects, Agricultural Experiment Station Kansas State University, 2011. Erişim Tarihi: http://krex.kstate.edu/dspace/bitstream/handle/2097/9118/Haar+Eko+Prints+2011+KSU+Sustainability.pdf?sequence=1, / 11.08.2020.

İşmal Erdem, Özlenen. "Patternsfrom Nature: Contact Printing". Journal of theTextile Association 77-2 (July 2016):81-91.

Kurtoğlu,Nurcan ve Şenol,Duygu."Tekstil ve Ekolojiye Genel Bakış, Karsinojen ve Allerjik Etki Yapabilen Tekstil Kimyasalları". KSÜ. Fen ve Mühendislik Dergisi 7-1 (2004): 26-31.

Oyman, Naile Rengin ve Can, Duygu İrem. "Okaliptüs Bitkisiyle İpek ve Pamuklu Kumaş Üzerine Eko- Baskı Uygulamaları", II. Uluslararası Akdeniz Sanat Sempozyumu, (Mayıs 2017): 189-194.

Özkan Tağı, Sema. "Tekstil Tasarımında Alışılmadık Bir Ekolojik Baskı Yöntemi "Pas Baskı". İdil Dergisi 7-43 (Mart 2018): 327-333.

Uygur, Ayşe."Are Natural Dyes Environmentally and Ecologically Friendly", ICSD - International Conference on Sustainable Development, (2016): 287-292.

Görsel Kaynaklar

Resim1.http://www.bonnielbowman.com/uploads/1/3/4/5/13459288/beginers_eko_printing_1.pdf. (Erişim Tarihi: 11.07.2020.)

Resim 2. Neriman Nural arşivi

Resim3.http://www.bonnielbowman.com/uploads/1/3/4/5/13459288/beginers_eko_printing_1.pdf. (Erişim Tarihi: 11.07.2020)- https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/511798 (Erişim Tarihi: 10.07.2020)

Resim 4. http://www.bonnielbowman.com/uploads/1/3/4/5/13459288/beginers_eko_printing_1.pdf. (Erişim Tarihi: 11.08.2020.).

Resim5.
http://krex.kstate.edu/dspace/bitstream/handle/2097/9118/Haar+Eko+Prints+2011+KSU+Sustainability.pdf?sequence=1, / (Erişim Tarihi:11.08.2020).

Resim 6. http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1519565861.pdf (Erişim Tatihi: 10.07.2020).

Resim 7. Gözde Uzgidim arşivi

Resim 8. Gözde Uzgidim arşivi

Resim 9. Gözde Uzgidim arşivi

Resim 10. Gözde Uzgidim arşivi

Resim 11. Gözde Uzgidim arşivi

Resim 12. Gözde Uzgidim arşivi

Resim 13. Gözde Uzgidim arşivi

ELIBELINDE PATTERN APPLICATIONS WITH ECOLOGICAL PRINTING

Hürrem Sinem ŞANLI
Gözde UZGİDİM

ABSTRACT

Nature has always provided people a livable environment. Besides basic living needs such as nutrition, housing, it also responded to needs such as dressing and decoration. Today, people are looking for ways to return to nature and find ways to make this search viable in all areas of life. As a matter of fact, methods that do not harm nature and people have started to form a wide range of uses in the field of art. Therefore, in addition to natural dying, the terms of natural printing, eco printing (eco-print) and ecological printing have been used more often. Eco printing applications have started to increase especially in clothing products and complementary parts of clothing products. With this study, eco printing methods applications in textile were examined. It was observed that there was a generally free composition order, when considering the composition arrangements examined. At this point, the idea of how a traditional pattern would have a result on the textile surface with eco printing technique emerged and experiments were made in different techniques.The elibelinde pattern was applied on the cotton fabric surface with rust printing and tataki -zome techniques from eco printing methods. As a result of the experiments, it seems that a traditional pattern can be used in a different area. The study is important in terms of including a sustainable, nature-friendly and previously untested practice.

Keywords: Eco-print, ecological printing, natural dyeing, natural print, rust printing, tataki-zome